

Fotografi mellan realism och realism

Två fotoutställningar på Sundsvalls museum:

From Back Home, Anders Petersen och JH Engström, till 12 april

Nepenthes Laughing, Tuija Lindström, till 19 april

Fotografi brukar ibland jämföras med frusna ögonblick, när tid och händelse stannas upp i sin rörelse och vi får i lugn och ro betrakta skeendet som ett stilleben – eller still life, livet hejdat, ett stillastående livsmoment. Vi vet att livet egentligen aldrig står stilla, vilket kan kännas frustrerande då vi behöver andhämtningen och pausen, då vi kan reflektera, minnas och drömma, då ögonblicket kan hejdas och vi kan bottna i det. Fotografiets stillbild är en av de möjligheter som står oss till buds för detta.

Sundsvalls museum visar nu i mars och en bit in i april två radikalt motsatta exempel på fotografi, i sättet att presentera bilder, och i bildernas form och innehåll. I stora salen har väggarna närmast tapetserats med dokumentära fotografier av Anders Petersen och JH Engström, uppmålande en brokig skildring av deras hembygd i Värmland. Under titeln From Back Home berättas "om ett Sverige fjärran från storstaden – om svensk landsbygd men kanske framför allt om fotografernas bakgrund och deras egen bild av sitt ursprung." Petersens och Engströms samarbete i projektet började som en fotobok som blev utsedd till årets fotobok i Sverige 2009. Efter att Anders Petersen 2014 ställt ut sin del i projektet, i Moskva och på Fotografiska museet i Stockholm, är det först nu i denna utställning som båda fotografernas arbete visas i sin helhet.

Som ett paradexempel på verklighetens mångfacetterade uttryck och outtömliga källor har utställningen nog sin främsta poäng, här kan man finna smakprov från det mesta, som från studentfesten till logdansen, från fabriken till sovrummet, från lekparken till skogsgläntan, från bilverkstan till snabbköpet. Utställningens kakafoniska mängd av bilder påminner starkt om bladdringen i ett fotoalbum, med sina tvära kast mellan det personliga och det allmänna, mellan närgångna porträtt av människor i arbete och nöjen, till synes tillfälliga snapshots av sociala utemiljöer och, naturligtvis, den mytomspunna naturen. Den extremt täta hängningen, även om det finns en tanke med myllret av fotografier, gör kanske att det blir lite av redovisning av fotoprojekt, där mycket kan missas men som inte hindrar att det går att upptäcka guldkorn här och var.

Anders Petersen är den av de två som går hårdast och rakast på motivet, inte bara på grund av det svartvita fotot, han värjer inte för det burleska och osminkade, eller om man så vill på det "dåliga motivet" som fyllefesten och det skjutna älg huvudet. Människans utsatthet och ibland högstämmda ömklighet skildras naket och direkt, ofta i surrealistiska situationer där skrattet inte är långt från gråten. Ibland uppstår roliga bildmöten, som fotot av den rökande barfotakillen framför huven på raggARBilen och den snyttande mannen i nästa bild. Människan har sina ögonblick, och det ser Anders Petersen.

JH Engström är mera av den romantiske skildraren, det finns beröringspunkter med Petersen i sociala ögonblick men det är lite mera återhållet och distanserat. Han använder också färg som viktig egenskap, som i porträttet av paret med svarta skinnjackor som ömt håller om varandra och där kvinnans ljusblå byxor liksom lyfter bilden till en ny dimension. I en svartvit serie som ser ut som flygbilder anas en dold längtan till den vardagliga hembygden fyllt av industrispår, fotbollsplaner, okända skogsleder.

Med några korta steg förflyttar jag mig till det bortre intima rummet, som blivit generösare breddat genom att museet tagit bort ett intilliggande förråd. Här visas Tuija Lindströms på många sätt tvärt motsatta utställning "Nepenthes Laughing". Hon har, istället för att fotografera, direkt scannat ett tiotal porträtt i växtriket av kannrankefamiljen, vilka Linné gav namnet nepenthes, "utan sorg" (ne=inte, penthos=sorg). Tuija Lindström har arbetat både med färg och digital teknik för att ge de frilagda och uppförstorade porträtten av bladrankorna så exceptionell framtoning som möjligt. Det skapar en känsla av att stå inför nästan övernaturliga växtfenomen, där de oftast ovala och blygt invikta formerna ger associationer till det kvinnliga könet, djup sinnlighet och fruktbarhet. Med betoningen av de starka färgerna kyligt grönt kontra giftigt rött är det heller inte långt till tankar om något farligt lockande, likt köttätande blommor.

Bilderna, eller om jag får föreslå scannografierna, påminner mera om måleri än foto. Helt frilagda från relaterad miljö och sammanhang framstår växterna som solitära organismer, liksom visar de upp sig bara sin skönhets och egenarts skull. Det dokumentära får mindre inflytande till förmån för den ovanliga konstnärliga avbildningen, objektet bladrankan lyfts upp till en ny och närmast surrealistisk dimension eftersom vi i verkligheten aldrig kan se växten så här. Det är lika vackert som egendomligt.

Men på vilket sätt "skrattar" Nepenthes? Tuija Lindström antyder med titeln på utställningen en fallgrop mitt i vårt estetiserande betraktelsesätt. Kanske för att vi blir lurade av vad vi ser, eftersom det är konstgjort, tillrättalagt, det är inte på riktigt. Men namnet betyder ju "inte ledsen", alltså är Nepenthes glad, och har därför all anledning att ta en "selfie"! Ändå kan jag inte undgå ett underminerat stråk i utställningen, bakom den distinkta färglada ytan lurar tunna trådar till något främmande okänt, som kanske också är den dallrande nerv som förklarar särarten i bilderna. Om Nepenthes ler så är det något av ett Mona Lisa-leende.

Text och foto: Jan K Persson
Volym 2015-03-19